

✖

Aase Løken

Sjøvegen 30

7053 Ranheim

20.januar 2013

Nve

Noen innspill til Planendring til Einbugga Kraftverk

Jeg er i utgangspunktet skeptisk til å lage et kraftverk i uberørt natur. Jeg stiller meg spørrende til om det er verdt inngrepene, når kraftverket skal ha produksjonsstans deler av året. Videre ble jeg veldig overrasket da jeg innså at Den Norske Kirke er en viktig pådriver til å ødelegge urørt natur til egen økonomisk gevinst. Dette er svært uheldige signaler å sende ut fra kirka.

Det er uakseptablet å lage en anleggsveg inn fra tunellpåslaget til dammen.

Dersom det likevel er aktuelt å lage en demning i Einbuggdalen, må dette kunne gjøres på en mer skånsom måte enn ved å anlegge en veg inn til dammen. Demningen i bunnen av Einbuggdalen må på ingen måte ødelegge for flora, fauna og fiske forekomster i dalen.

Begrepet traktorveg

Jeg skjønner at «traktorvegen» fra tunnelpåslaget til dammen skal brukes til å frakte anleggsmaskiner med masse og betong inn til dammen. Den vil nødvendigvis være stor og bred nok til å kunne frakte maskiner og last inn og ut fra dammen. Det vil innebære en veg hvor det er drenering på sidene, og det må bli skjæringer og fyllinger i terrenget for å opprette den. Begrepet «traktorveg» er misvisende i denne saken. Det er snakk om en anleggsveg. Som et eksempel går det traktor veg inn til setrene på nordsiden av Einbuggdalen, denne vegen kan ikke brukes som anleggsveg sånn den fremstår i dag.

«Traktorvegen» er lagt oppå skiløype, seterveg til Bakkesetra og på stien som binder setrene på nord og sydsiden av Einbuggdalen sammen. Disse stiene og løypene som brukes i dag, vil altså rases og forsvinne under en anleggsveg.

Kulturminner

I en artikkel fra fortidsminneforeningen blir seterveger framhevet som kulturminner. Det er imidlertid bare de som er fra før 1537 som er automatisk vernet. Likevel har seterveger stor lokal verdi. Dette kommer blant annet fram i brev fra Fylkeskommunens Kulturarvenhet til Clements kraft med kopi til Dovre Kommune av dato 08.06.2012. Utdrag fra dette brevet sier:

Nyere tids kulturminner

Som nevnt ovenfor ble det i 2008 påvist en sti med delvis hulvegpreg som går i øst-norøstlig vestsørvestlig retning like nedenfor kullgrop id 119744. Mot nordøst vil den planlagte atkomstvegen trolig krysse denne. I hovedsak har denne vegen karakter som sti, men i partier har den en klar uform, noe som peker mot svært lang tids bruk.

Som vist i rapporten er vegen i god stand, og nærheten til det viktige kulturlandskapet rundt Tofte, og sammenhengen den viser mellom gårdsbosetningen og seter/naturressursene i skogen og fjellet gjør at vi vurderer veien til å ha lokal verneverdi. Vi vil anbefale at tiltaket berører hulvegen i så liten grad som mulig, og at bør settes krav om en form for tilbakeføring etter anleggsfasens slutt.

I planforslaget for Einbugga Kraftverk er ikke hulvegen nevnt. Hulvegen vises godt i terrenget mellom bilde nummer 14 og 15 i planforslaget. Der går stien i løvskogsterreng og sålen er mykere enn der den går på stein og fururygger. Dette brevet er sendt etter en synfaring ved første forslag fra Einbugga Kraft. I det endrede planforslaget er «traktorveg» traseen tegnet inn oppå denne stien. Det står ikke beskrevet noen tiltak for å ivareta denne stiens historiske karakter, eller avbøtenden tiltak.

Setring

Setring har vært vanlig i Norge fra 1000-tallet. Regler for setring finnes i de eldste lovene i Norge. «Kven som vil, kan gjera seg sel i allmenningen, og sitja der i sommarsete, om han vil,» står det i Frostatingsloven. I Gulatingsloven fra 1000-talet står:

« Um to menn bur saman i grend, skal dei flytja or heimehagen når det har gått 2 månader om sumaren, um ikkje alle tykkjer at noko anna er betre. Vert ein sitjande nede lenger, skal grannen forbjoda han å sitja der. Saksøkjaren skal krevja so mange bønder og bygdemenn som han vil ha, til å føra bufeet åt den andre ut or heimhagen, saka 3 øyrar er kvar som nektar. Det same gjeld um han fer ned (frå sætri) fyre tvimånad. (...)

No skal for sætrane uppe på fjellet vera dei same merke som har vore frå gamal tid, dei skal ikkje flyttast utan når det er ingen mann til meins. Det same gjeld um tilheldet på sætri. Der skal horn møta horn og hov møta hov.

– Gulatingslovi (81 og 84)

I dette utdraget er det beskrevet at man skulle ta buskapen til fjells hver sommer, sannsynlig vis for å spare innmarka til vinterfôr. Det er meget sannsynlig at det var setre både til Tofte og Skjelstad inne i Einbuggdalen, sånn det er i dag. Bakkesetra tilhører gården Skjellom som tidligere har hett Skjelstadbakken og som opprinnelig var en husmannsplass under gården Skjelstad. (Opplysninger fra Dovre historielag)

Tofte og Skjelstad er beskrevet i Snorre:

Fra internett:

Tofte er nevnt i Harald Hårfagres saga, og var kongsgård fra slutten av vikingtiden. Haraldsstigen over Einbugga-gjelet der Harald Hårfagre gikk da han besøkte Snøfrid på Skjellstad (prestegården).

Frå *Harald Hårfagres saga* av Snorre Sturlason, Omsett av Steinar Schjøtt

«25. (...) Der stod Snøfrid opp, dotter til Svåse, ei naudven jente, og skjenkte kongen ein bolle full avmjød. Kongen tok alt saman og handa hennar med, og straks var det som det kom ein eldshete ikroppen hans, og han ville liggje med henne på flekken, same natta. Men Svåse sa at det skulle ikkje bli med hans gode vilje, utan kongen feste henne og fekk henne etter lova.

Da feste kongen Snøfri og fekk henne, og elska henne så reint i ørska at han brydde seg ikkje om riket sitt og alt det han hadde å gjere. Dei hadde fire søner, Sigurd Rise, Halvdan Hålegg, Gudrød Ljome og Ragnvald Rettilbeine. Sidan døydde Snøfrid. Men ho skifte ikkje let det minste grannet; ho var likså raudleitt som da ho levde. Kongen sat støtt over henne, og tenkte at ho skulle livne opp att. Såleis gjekk det tre vintrar; han sørgde over at ho var død; men heile folket i landet sørgde over at han var forvilla.»

Det er altså velkjent at gårdene har ligget der siden 1000-tallet. Stien er den raskeste og naturlige veg til bygda for folk med kløvhest fra seter til gård.

Mellom setrene på sør og nordsiden har det også vært kontakt. Det går en sti ned i Einbuggdalen fra begge sider. På kartet til Einbugga Kraftverk er det imidlertid bare den sydlige stien som er tegnet inn. I dag ses en liten sti som folk og sauer har holdt oppe. Hvis man derimot ser litt bedre etter i terrenget, der bilde nr 18 er tatt og nedover mot bilde 19 i planforslaget, kan man se at stien er steinsatt og oppbygd. Den har vært bygget som en kjerreveg på begge sider av dalen. Både steinsetting og måten svingene er laget på, viser at det har vært mulig å frakte hest og vogn på denne vegen.

Jeg vil reise spørsmål om hvordan kan noen si at disse stiene ikke er eldre enn de automatisk fredede kulturminnene? I min oppfatning av historie og kultur, og med kjennskap til både setring som

fenomen og gardshistorie i Dovre, så kan jeg ikke annet enn si at det med stor sannsynlighet er snakk om stier som har vært der siden vikingtid.

Det er korttenkt å ødelegge disse kulturminnene med en annleggsveg. Det er et kulturminne som burde være tilgjengelig også for våre etterkommere.

Setrene i dalen

Det må ha vært svært lukrativt å ha tilgang til setre i så nærhet til gårdene. På vollen ved Skjelstadsetra er det mange tegn på seterdrift lenge før siste periode den var i drift. I tillegg til murer som er overgrodd av einer og gress, er det antydninger av hus-omriss i gresset på vollen. Vannoppkommet har nok vært både verdifullt og betydningsfylt for plassering og bruk av setra.

Dagens seterveg går over fjellet og ned til berggrenda, men for budeier med og uten kløvhest er det stien fra Bakkesetra og rett ned til bygda som må ha vært den naturlige ferdselsvegen.

Det har også blitt stilt spørsmål med hvor Gautstigen egentlig har gått. Gautstigen er så vidt det vites den eldste ferdselsvegen over Dovrefjell. Det er beretninger om at de ferdene krysset Einbugga før de gikk innover mot Hjerkin. Hvor kan dette ha vært? Finnes denne stien i dag?

Friluftsliv

Den planlagte annleggsvegen i seg selv, vil gjøre området lettere tilgjengelig (kanskje for barnevogn og sykkel), blir det hevdet i det nye planforslaget.

Området rundt og ved annleggsvegen, vil derimot forringes kraftig til friluftsliv. Det som før var en spennende og fin måte å ferdes opp i området på, blir til en monoton og kjedelig måte å ankomme på. Nettopp stier som kan fortelle en historie om svunnen kultur, er fine og interessante for bruk både til historiske vandringer og friluftsliv. Menneskers opplevelse av et landskap henger sammen med hvordan stien/vegen inn i området er tilrettelagt. En naturlig sti vil i større grad gi mennesket mulighet til innlevelse, egne valg og naturkontakt, enn en annleggsveg med grøfter og skjæringer. Fra en doktorgrad av Bischoff 2012:

«Stiene skapt gjennom menneskelig aktivitet, føtter som gikk, dyr som ble ført til seters. De var forbindelseslinjer mellom betydningsfulle steder i landskapet, de hadde et formål. De gamle stiene viser en måte å lese landskapet på. De beveger seg gjennom landskapet med en form for letthet – de går aldri i en rett linje, korteste vei mellom to punkt. De går der det er lettest å ta seg frem til fots, eller på hesterygg, med en slags innebygd balanse og rasjonalitet i forhold til energibruk og tidsbruk. De gamle stiene er fortellinger om menneskenes liv, om arbeidslivet. De er vitnesbyrd om hvordan menneskene har brukt naturen, hvordan de har forholdt seg til naturen.»

«Arbeidet (med doktorgraden) konkluderer med at tilretteleggingen av turstier har en grunnleggende betydning for menneskers opplevelser og forståelse av naturen. Stien utgjør i seg selv en fortolkning av landskapet, og den gir tydelige føringer for turgåerens fortolkninger av det samme landskapet. Den viser hvilke kvaliteter i landskapet som er vektlagt i tilretteleggingen, og disse blir premissleverandører og forgrunn for hva turgåeren opplever i og av landskapet. Kulturen materialiseres i naturen og skaper grunnlaget for menneskets

relasjon til naturen. Gjennom materialiseringen av forvaltningens praktiske kunnskap og naturvitenskaplige kunnskapssyn skapes grunnlaget for den meningen som skapes i møtet med stien. Når det er sagt, tydeliggjøres en rekke nyanser i menneskets opplevelse og meningsdannelse i møtet med den tilrettelagte naturen i avhandlingen, og forholdet mellom politikk, forvaltning og opplevelse problematiseres.»

Einbuggdalen har aldri vært vanskelig tilgjengelig for friluftsliv. Via Grimsdalsvegen inn Heimreskardet eller fra de ulike seterveger og stier er det mange tilkomster fra syd. På en times vandring fra bebyggelsen i dalen, er man kommet inn i det aktuelle området og vel så det. For friluftsliv er den uberørte naturen ekstra verdifull. Det gir en helt annen stemning og opplevelse å ferdes i områder som ikke er påvirket av den moderne sivilisasjonen. I undersøkelser om nordmenns turvaner svarer over 90 % at det hender at de går på tur. Den aller viktigste grunnen for at de gjør dette er kontemplative verdier (Synnovate 2010). Det er altså stillhet, ro, ettertenksomhet, naturens storhet de fleste vil ha når de driver friluftsliv.

Jeg synes det er svært misvisende å si at forholdet til friluftsliv er «liten positiv» i driftsfasen, som det er beskrevet i planforslaget. En anleggsveg inn i Einbuggdalen vil ødelegge dalens preg av å være uberørt natur og det er svært negativt for friluftsliv.

Snøskred

Som man ser av bilde 18 og bilde 19 vil man se en rekke trær som ligger nede. Sidene er svært bratte. Det er derfor ikke tilrådelig å kjøre ned i dalen så lenge det er lagdelt vintersnø. Jeg vil stille spørsmål om bruk av scooter til vedlikehold av demningen av sikkerhetsmessige årsaker.

Naturlandskap

Einbuggdalen er en av svært få daler som grenser ned til Gudbrandsdalen som ikke har skogsbilveg/bilveg inn i området. Jeg kunne kun finne en tilsvarende dal ved Lesjaskog som heter Grøndalen med grense til Reinheimen Naturvernomsråde, tilsvarende Einbugga med Rondane Nasjonalpark. Jeg har da sett på kart fra Lesjområdet og ned til Mjøsa. Einbugga er en skjermet, usjenert dal til tross for at den ligger nær Gudbrandsdalen og bebyggelsen der. Det er en unik del av uberørt natur som likevel er lett tilgjengelig nettopp fordi den grenser inn til Gudbrandsdalen.

Som bruker av Skjelstadsetra har vi gjort en rekke observasjoner i naturlandskapet i dalen:

Villrein

Villreinen har Einbuggdalen som et viktig levested. Fra Skjelstadsetra har vi nesten hvert år observert villrein. Seinest høsten 2012 så vi en reinsbukk like over setra. En annen høst har vi observert en flokk rein i parringstiden på en myr nedenfor. Vi kunne se det fra vinduet i seterhuset. Dette vil tilsa at høsten er svært ugunstig tid å drive anleggsvirksomhet i dalen. Sommerstid har vi sett simle med kalv som har holdt til i liene ved Vardhøi i flere dager, og flere turer har det vært rein nær toppen av Vardhøi. Dette tyder på at reinen bruker hele dalen store deler av året. I det samme villreinområdet har DNT fått pålegg om å fjerne en merket rute fra Fokstua til Grimsdalshytt for å redusere trafikken og belastningen på dyrene fra folk. Det kan derfor være aktuelt å spørre seg om man ønsker å gjøre området lettere tilgjengelig enn det er i dag med tanke på villrein.

Jerv

Jerven holder til i skogen i Einbuggdalen. De siste påskene har vi sett jervespor like ved Skjelstadsetra, og ved å følge sporet kom vi rundt i fjellbjørkeskogen nedover dalen. En veg inn i Einbuggdalen vil klart forstyrre jerven, og trasseen passerer der jerven har ferdes.

Fauna

Einbuggdalen er en dal med et rikt dyreliv. Her er spor av rev, hare, mår, røyskatt, mus, lemen vinterstid. Dette er dyr som også bruker dalen i sommerhalvåret. De fleste er observert i nærheten av Skjelstadsetra mens vi har vært der.

Fisk

Vi har ikke benyttet oss av fiske i elva. Likevel har vi forstått det som at fisket er ettertraktet. De aller fleste fra bygda som kommer forbi, lur på om vi har fått noe fisk, og forteller om godt fiske i kulpene nedenfor den aktuelle demningen. Fiskestenger ved mosebuene lengre inn i dalen, vitner om at også her er det fisk å få. Det er derfor viktig å påse at fisken har mulighet til å gå opp elva med tilstrekkelig vannførsel og mulighet til å passere demningen, sånn at dette fisket kan opprettholdes til tross for en bruk av elva til kraft.

Fugl

Fjellvåk ble observert ved Vardhøi høsten 2012. Kongeørna satt for noen år siden i et tre der anleggsvegtraseen er tegnet inn. Rovfugl blir sett i dalen hver gang vi er der. Det samme med Ryper og en rekke andre fulgearter.

Flora

Einbuggdalen er en frodig fjelldal. Min mor med hovedfag i botanikk, gikk stadig med nesen vendt nedover mot marka for å finne planter. I kommunen hun bodde, Ørnes, fant hun flere arter som ikke tidligere var registrert der. Hun fortalt entusiastisk at hun fant tysbast i Einbuggdalen. Det er en kresen plante som ikke vokser alle steder.

Sammendrag

Einbuggdalen er en unik dal som ligger opp til Gudbrandsdalen, men som ikke har noen veg anlagt inn. Dette er svært sjelden. Den er lett tilgjengelig, samtidig med at den fremstår med uberørt natur og dette er verdifullt for friluftsliv. Det er en rekke arter dyr, fugl og planter som er registrert og observert gjennom mange år i dalen.

Stiene i dalen har sannsynligvis vært brukt lenge. I min oppfatning av historie og kultur, og med kjennskap til både setring som fenomen og gardshistorie i Dovre, så kan jeg ikke annet enn si at det med stor sannsynlighet er snakk om stier som har vært der siden vikingtid. Jeg vil reise spørsmål om hvordan kan noen si at denne stien ikke er eldre enn de automatisk fredede kulturminnene? I det nye planforslaget vil «traktorvegen» rasere stier som har vært brukt mellom gården og setra, og mellom setrene på nord og sydsiden av Einbuggdalen.

Stiene er nevnt i et brev fra Fylkeskommunens Kulturarvenhet til Clements kraft med kopi til Dovre Kommune av dato 08.06.2012. Dette er ikke hensynstatt i det siste planforslaget.

Avslutning

Jeg håper inderlig at stiene inn i området og ned i dalen kan bevares for ettertiden. Jeg håper dalen kan bestå med sin uberørte karakter for oss og kommende brukere av naturen.

Med vennlig hilsen

Aase Løken,

Vegleder i friluftsliv,- kultur-, og naturveiledning og bruker av Skjelstadsetra